Q. B. V. D.

CIRCA

FERVIDORUM ET GELIDORUM USUM PARÆNESIS;

QUAM,

VENIA EXPER. FAC. MED. AD REG. ACAD. UPS.

PRÆSIDE

VIRO GENEROSISSIMO,

CAROLO VON LINNE,

EQUIT. AUR. DE STELLA POLARI,
S:Æ R:Æ M:TIS ARCHIATRO,
MED. ET BOTAN. PROF. REG. ET ORD. ACAD. SCIENT.
PARIS. UPS. HOLM. PETROP. BEROLIN. IMP. NAT. CUR.
BERNENS. LOND. ANGL. MONSP TOLOS. FLORENT.
ET EDINB. MEMBRO,

DISSERTATIONE MEDICA INAUGURALI,
PUBLICO ERUDITORUM EXAMINI SUBMITTIT

CAROLUS RIBE,

STOCKHOLMIENSIS.

IN AUD. CAROL. MAJ. D. XII. JUNII, MDCCLXV.

H. A. ET *P. M. S.*

UPSALIÆ.

Nullum animal, præter hominem, calidos ſequi potus, ideoque non naturales eſſe.

Plin. Nat. Hiſt. XXVIII. C. 4.

D. D.

Quibus ſub brevi hac vita obnoxium eſt hominum genus, morbi, tot ſunt, tamque diverſæ indolis, ut vitam noſtram Iliada malorum ſi quis appellaret, verum ejus tradidiſſe videretur characterem. Pathologorum certe vix ſuffecit diligenter collocata opera, in horum omnium diſtincte enumerandis determinandisque generibus, ſpeciebusque omnibus eruendis. Cuicunque autem tota illa, in ſcriptis eorum quæ jam inſtructa invenitur morborum acies, primo adſpectu horrorem creat, major profecto erit horrendi lugendique ratio, quum maximæ parti ipſos homines ſolvere quaſi ſtipendia deprehenderit; quot enim in victus ratione committunt errores, tot etiam dant morborum arrhas, niſi correctis erroribus, plenis emendorum pretiis.

Plurimum autem cum interſit medentis, non genera ſolum, ſed ſpecies etiam morborum noviſſe, ſi apta

illis medicamina opponere valebit, cauſſas cognoſcere ſollicite ſtudebit. At quum non raro eveniat, ut, morbi licet genio cauſſaque optime cognitis; nam profecto ea noſtri eſt ſeculi felicitas, plurimorum detectas eſſe morborum cauſſas, licet non ſemper proximas, plerumque tamen propinquas; quum eveniat, inquam, ut morbus tamen ipſe, ob proprium ægroti in victu errorem, omnem reſpuat ſuperetque medelam, aut vel ſuperatus, novo iterum errore recrudeſcat; prudentis erit probique medici, ſuſceptam in ſe curam ſi perficiet, pericula hæc indicare & imminentia averruncare mala. Nec defuerunt ſane, uti nec hodie deſunt, qui ſcriptis verbisque conſilia dederunt optima, rationi atque experientiæ innixa, de victus ratione convenienter naturæ inſtituenda, quin immo exemplis viam prælucere conati ſunt, qua, ſi diu ſanitas ſervabitur illæſa, incedere debent ceteri. Cum vero res ſummi omnino momenti nunquam animis inculcari ſatis poſſit, & ipſe prophylaxeos ſemper ſtudioſiſſimus fuerim, mecum ſtatueram, ſpecimen quoddam inaugurale editurus, victus errores in noſtra ſaltem gente obvios, nempe illos præſertim, quibus chronici ita dicti morbi originem debent, & pertinaciam commonſtrare; at, manum operi admovens, plures eos, proh! dolor, eſſe compertus ſum, quam & inſtituti ratio, & temporis, commode pertractari permittat. Qua propter circa eos tantummodo verſabor errores, quos *in fervidorum & gelidorum imprudenti uſu*, frequentiſſime committunt noſtrates. Quod dum conatus fuero, rem licet a nemine antea culpatam, vel novam, non propoſuero, benevoli tamen Lectoris ſpero favorem, quum plurimis, etiam hodie, ſanitatis de cetero licet obſervare ſtudeant regulas, circa alterutrum horum familiares eſſe errores, propria edoctus ſim experientia, neque corrigendos, quamdiu diſcriminis, quod ſubeſt, neſcii ipſi vixerint. An-

Ante vero quam rem ipſam aggredimur, mox in limine dicendum eſt, ingeſtorum non omnia per ſe ſalubria eſſe, neque noxia; alterutram vero illis ſæpe imponere qualitatem præparandi adhibendique modum, quem aut mos quidam introduxit, aut præconcepta opinio, rarius ratio. Prioribus omnino adſcribendos esſe eos, de quibus in præſenti ſermo eſt, errores, libere pronuntiamus; temeritatis vero eo minus hac in re, nos accuſaturum fore credimus quemquam, quo magis in ſequentibus hæc probare annitemur. Quum vero diverſiſſimi ſint caloris & frigoris effectus, quos jam erimus conſideraturi, nos eosdem etiam ſeorſum pertractare oportet; primum igitur de *fervidis*, tum de *gelidis*, dicemus.

CAP. I.

§. I.

Fervida vero cum dicimus ingeſta, ea quidem proprie non loquimur, quæ centeſimum, ſecundum Thermometrum Svecanum, caloris gradum continent, & ad quem aquam ebullire cernimus; ſed ea, quæ ad quadrageſimum ejusdem Scalæ gradum accedunt; ſicque trigeſimum ſeptimum magis minusve ſuperant, qui vegeti & adulti hominis *a*), ſeu lactis nutricis, ſummus eſt. *Calida* hæc etiam vulgo ſolent appellari.

Communem eam fuiſſe Medicinæ cum ceteris, huic agnatis, ſcientiis ſortem dolemus, cujus nec dum probe immunis eſt, hypotheſibus libere admiſſis, commentisque deturpari; atque his, pro cujusque ad fictiones pro-

a) Calorem hominis pauliſper variare poſſe affectus, aliasque accidentales cauſſas, ex phyſicis notum eſt experimentis; naturaliſſimum eum tantummodo judicamus qui inter 35 & 37, ſecundum Thermomet. Svec. verſatur gradum.

no ingenio innixa fuiſſe varia, eaque ſibi ſæpe ipſis tam contraria theoriarum Syſtemata, ut dudum Plinio moverint, querelam ne, an admirationem, non dicemus; nempe „mirum, inquit, nullam artium (medicina) in„conſtantiorem fuiſſe, & etiamnum ſæpius mutari, cum „ſit fructuoſior nulla *b*).

Figmentis autem quantum indulſerint veteres, atque hypotheſibus, vel eorum de calore ventriculi, ceterorumque ad chyli officinam pertinentium viſcerum, doctrina teſtatur. Cibos in corpore ſolvi dum intellexerunt, & calentia ſimul viderunt mactatorum animalium inteſtina, temere pronuntiarunt: ut in olla, cui ſuppoſitus ignis, ſic in ventriculo, cibos lente macerari, quin & coqui; hepar vero, foci ad inſtar, materiem igni analogam ſubminiſtrare judicarunt. Qui quidem error, meliora licet dudum ſimus edocti, per plura tamen ſecula ad vulgus, etiam noſtri ævi, pertranſiit; atque illi debetur familiare, quod noſtratibus eſt, de ingeſtis non mutatis exeuntibus, dictum, *quod cocta non ſint;* quod quidem vitium *defectui* attribuunt *caloris ventriculi c*). Quos intra limites erronea ſi manſiſſet theoria, faciles hanc illis quidem largiremur; ſed quum alia huic ſuperſtructa fuerit, pejoris profecto ominis doctrina; *fervida* nempe *omnia*, quantum perferre poſſit corpus, *eſſe ingerenda*, calori ſcilicet interno ut ſuppetias ferant, ſicque coctionem accelerent, nobis ſane gratule-

b) Plin. Nat. Hiſt. T. III. Lib. XXIX. C. I.

c) Sapientem etiam Hippocratem hancce foviſſe ſententiam, propria ejus teſtantur verba: „Secedit, inquit, ipſis cibus per alvum liquidus incoctus, - - - patiuntur autem hoc ventres maxime qui „humidi ac frigidi ſunt, & propter frigiditatem quidem non concoquunt. Hipp. *de Diæt. L. III. Sect. XXIV.* Ipſum tamen ut etiam Celsum calidæ theoriæ licet ſectatorem, calidioris regiminis fautores non fuiſſe, ex utriusque, quæ exſtant, ſcriptis evidenter patet.

tulemur ſaniorem hujus rei cognitionem, everſaque jamdiu noxia illa veterum commenta. Namque ciborum mutationem mediante peculiari quodam, & cuicunque animali proprio, abſolvi menſtruo, jam certo novimus; calorem, pro levi digeſtione neceſſarium, ſed leniorem, ſubminiſtrantibus, quæ circum ventriculum ſita ſunt, viſceribus; adjuvantibus inſuper intimam ingeſtorum miſcelam, tam illo, qui toti inteſtinali canali peculiaris eſt, quemque motum periſtalticum dicunt, reptatu, quam & ſepti transverſi muſculorumque abdominis in ventriculum & inteſtina alterna preſſione.

§. II.

Hominem caudatum, Maupertio ſic dictum *d)*, ſi forte, in fidem peregrinantium, excipias; cujus vero nos adhuc & deſcriptio latet & hiſtoria; animantium nulla, præter hominem ſapientem, cibum appetere igne præparatum optime notum eſt. Et quidem ulteriori forte indagatione non indigna res foret, qui fiat, ut iisdem licet, ſaltem qua ſenſibus & experimentis chemicis perſpici poteſt, cum animalibus ceteris, confectum ſit elementis humanum genus omne, oſſibus ejusdem indolis, carneis fibris ſanguineque gaudeat iisdem, illi tamen ſolum ignis uſus ſit ad vitam ita neceſſarius, ut *aqua & igne alicui interdicere* pro ſumma habuerint veteres pœna; ſicuti nec hodiernorum cuipiam horum elementorum interdictionem feliciter ceſſuram fore, perſvaſi ſumus. Conjecturæ interim ſi locus daretur, naturæ forte adſcribi, quod non niſi conſuetudinis vel connatæ quaſi opinionis eſt, facile quidem foret creditu. Et ſane fidem conjecturæ facere videtur, quæ interiores Americæ amplas plagas barbara hodie occupat gens, eorum omnium,

---

d) Vid. Generoſ. Præs. Syſtem. Nat. Edit. X. p. 25. ad finem.

mnium, quæ ad culinam pertinent plane neſcia, ſolis fructibus, quos ſponte natura porrigit, nullo quidem cogente creatis utens, & vitam tamen gerens optimam. Quin immo, quos veteres multum celebrarunt, Gymnoſophiſtarum Indiæ, eorumque, qui etiamnum hodie ſupra vulgus Indorum ſapere dicuntur, Bracmannorum nempe, exemplis probari videtur, poſſe homines vitam commode ſuſtinere ſine cibis igne præparatis, atque longævos fieri; ſcilicet illis fuerunt, ut & his ſunt nulla alia fercula, dapes nullæ, niſi quas aut humus offert, aut arbores porrigunt; fructus puta varios, calore ſolius benefici Solis præparatos. Hos autem, quotquot ſunt per horum patriam peregrinati, vitam, aſſerunt, longe ſupra centeſimum annum plerumque agere, ſanitateque interim gaudere incorruptiſſima; niſi quod cœcitate ſæpius ſenes laborent, quam tum ſenectuti, ſenſuum fere omnium deſtructori, tum forte pinguium defectui & ardenti etiam patrio climati adſcribendam eſſe cenſemus. Neque prætermittendum, quanti reputent etiam noſtrates fructuum olerumque varii generis æſtivum uſum, quamque delectantis refrigerationis cum ſenſu acetaria cruda adhibent, ut naturæ quaſi corporive gratior vix offerri poſſe cibus videatur.

§. III.

At vero noſtratibus, per duas fere tertias anni partes, frigidiorem ſpirantibus auram, neque fructuum copia abundantibus, neceſſe fuit ex aliis rebus victum quærere, carnibus nempe animalium variorum; quas profecto ut crudas ederent autores eſſe ullis nollemus, quoniam varia illas egere, ſi a ventriculo ſubigentur, præparatione, optime novimus. Raro ſufficientem exiſtimamus eam, quam adhibere moris eſt, dum piſces inſolant, carnesque variæ indolis ſuffumigant, quæ, palato

lato licet ſic ſapidiſſimæ reddantur, ventriculo vix, niſi validiori, conveniunt. Laudes e contrario ſuas meretur ſane eorum induſtria, qui artem coquinariam introduxerunt, in abuſum licet ſæpiſſime vertatur. Sicuti enim artifici vitio dare incongruum foret, ſi quis iis, quæ ſua ille arte produxit, abuteretur; ſic illius, quem hic impugnare animus eſt, mali moris eos profecto non accuſamus, qui ignis calore cibum præparant, ſed qui ferventem adhuc illum calentemve ingerere aſſolent.

§. IV.

Scilicet ferculis menſæ exſtruuntur, tum ſorbilibus, tum quæ dentibus ſunt comminuenda, omnibus fervidis, omnibus, quantum absque graviore faucium læſione fieri poteſt, fumantibus ingurgitandis; qui quidem tam alte in animis, nobiliorum non tantum, ſed etiam plebeïorum, inſedit peſſimus mos, ut ab omnibus fere hoc tempore cibus quicunque coctus reſpuatur, ſi vel parum deferbuerit; & prandio qui hoſpites exciperet non calido, elegantiorum morum homo vix reputetur. At quantopere illum natura averſetur, ſi modo hanc intueri rerum optimam magiſtram nos non tæderet, neque in illis contemplari diſpuderet animalibus, in quibus incorrupta, ut ſane in omnibus, præter hominem, manet, nemo non poterit agnoſcere. Quis felem vel maxime eſurientem, aut animalium ceterorum quodvis aliud, calida ſponte ingerere unquam vidit? Quis etiam, vel minis, vel alio quo demumcunque modo, illum, ut exemplo utamur maxime familiari, adigere potuit unquam ad fumantem lambendum eſcam? Quin potius pluries explorantem vidit atque prægustantem, totiesque cum horrore decedentem, ut demum in proverbium abierit. At ſecus homines, utriusque cum ſortis, tum ſexus, agere quotidiana teſtatur experientia, naturæ id

attribuentes, quod contra eam eſt, & perverſæ opinioni eſſe tribuendum, declarare nos non hæſitamus. Quod quidem, ut propius rei accedamus, ab effectibus probare ſtudebimus, tum illis, quos extra nos, tum, quos in nos edunt calida liquida, de quibus heic præſertim ſermo eſt.

Notiſſimum eſt, coria rigida denuo flexilia reddi aqua in primis calida; vires, quibus ſapidæ pollent plantæ, eadem extrahi; cornuum denique compagem penitus ſolvi; & hæc omnia quam citiſſime fieri; ex quibus documentis ſumma aquæ calidæ corpora emolliendi, ſolvendi, penitus denique deſtruendi, vis dubia eſſe non poteſt. Quid? quod exempla ex Chirurgicis petita eandem probant; calidis nempe epithematibus, iisque humidis, cataplaſmata vocant, perdiu fota membra, flaccida fiunt, ut robur quaſi omne, & ad motum aptitudinem amiſiſſe videantur. Et ſane rugoſis lotrices manibus eidem vi ſubſcribere non hæſitarent. Ruricolarum inſuper ut adducamus experientiam, reſiduo ex cereviſiarum decoctionibus calido ſaginatos ſues, delumbes fieri atque elumbes. Graviores autem ii ſunt, quos apud omnes, qui liquidis calidioribus abutuntur, cernimus effectus: macies nempe, exhauſtæ vires, teneritas, langvor, pallor, tremor, morbos poſtea dicendos ut jam mittamus. Nec mirum: labefacta enim, ex qua corporis dependet integritas, chyli officina, &, qui princeps hujus eſt, ventriculi robore ſublato, chylus, &, qui ex illo fit, ſanguis, nutritionis & ſecretionum omnium fons, depravantur, & malorum omnium ſcaturigines evadunt. Quibus igitur ne ſero nimis medicina pararetur, Britannica gens; qua, ut de CARDANO olim dictum fuit *e)*, ſapientior nulla, ubi ſapit, dementior nulla, ubi errat; juſcula fere omnia e menſis ſuis exu-

e) BOERH. in Meth. Stud. Med. Part. XI. de Diætet.

exulare juſſit, & vegeto fruitur corpore; dum contra, cujus ex noſtris clariſſimus olim vir *f*) meminit, Germanorum quidam medicus, ſcriptis & exemplo calidorum utilitatem commendationi nimis ſtudens, propriæ victima fuit theoriæ, & exhauſtus ſuccubuit, annum vix ſupra trigeſimum agens. Quanta demum calidis ingeſtis liquoribus inſit vis robore & vigore corpus cito orbandi, ſimplex etiam, idque ſat familiare experimentum perſvadebit. Scilicet, non eſt inſolens per hyemem iter facturis, corpus poculis aliquot vini vel cereviſiæ contra frigus munire; quæ ſi frigida hauriuntur bonum præſtabunt, frigus arcendo, effectum; at contra, ſi calida, idem brevi poſt gravius perſentiri faciunt; laxatarum hic eſt fibrarum effectus, corroboratarum ille.

Ex dictis conſtare opinamur, quid de potibus iſtis, calide ſorbendis, tenendum, quibus diffluunt noſtrates *g*), & qui ita illis familiares jam diu ſunt, ut turpis egeſtatis quaſi ſignum ſit illis non uti quotidie; Theæ loquor infuſum, atque Coffeæ decoctum, quibus addi poſſet, ſi placet, pulmentum iſtud, ceteris longe præ-

 ſtans,

---

f) Rudbeck. Jun. in Coll. quodam Mſcr.

g) Veteres etiam calidis potionibus indulſiſſe, patet tum ex poëtis; ita enim Juvenalis:

Quando vocatus adeſt calidi *gelidique* miniſter.

Et Martialis:

Calidam *poſcis* aquam, *ſed nondum frigida venit,*
Alget adhuc nudo clauſa culina foco.

Tum ex aliis; ex quibus, teſte Nonnio, *in Diæt. IV. C. 17.*, conſtat, publica illis fuiſſe thermopolia, ſeu cauponas, in quibus *calida aqua* veniret; nec, quod ibi vendita ſit, quemadmodum hodie apud nos Thea, quæ de Cajo Caligula refert Dio Cassius, dubium eſſe permittunt; ſcilicet, interfeciſſe eum cauponem quendam, quod per dies funeris Drusillæ, Sororis, *calidam aquam* vendidiſſet. Claudium etiam Cæsarem caupones ſubvertiſſe Romæ, quæ carnes coctas & *aquam calidam* vendebant, relatum legimus.

ſtans, Chocolada dictum. Quorum quidem uſum, quotquot fere ſunt, diætetices ſcriptores jam diu noxium pronuntiarunt, atque modum, quo nocent, varii varie explicare conati ſunt; pauci, quem principem nos judicamus, caloris meminerunt.

Namque calorem horum potuum tanti faciunt ſorbillantes, ut non ſolum ipſis ſtomachum quaſi moveant, tepidi ſi fuerint, ſed & riſum, qui frigidos præferunt. At riſus cito luent pœnas miſeræ; nam feminas ut plurimum eſſe obſerves; attenuatis nempe fibris earum, humoribusque corruptis, male digerit ventriculus, vix tenerrima ſubigere valens; hyſterici affectus infeſtant colicique dolores, ruſticulis fere ignoti; alvus officii immemor fit; leucorrhœa provenit; ſanguineæ, ſexui iſti propriæ, aut abundant evacuationes, aut diminuuntur, vel & penitus deficiunt; brevi, tota machina turbatur, langvet; &, quod his pejus eſt, ſoboles deficit, aut ſaltem matrum errores infantum pœnis luuntur. Sed nec impunitus manet potior, ſibi dictus, ſexus, ſi illecebris iſtis femineis ſe capi patitur; quin certe hæmorrhoidibus & hypochondriaſi laboret, vel tremens brevi evadat, perinde ac ſi Bacchi per plures annos ſecutus eſſet caſtra; documento, nervis etiam obeſſe calidos potus; ad quos igitur commode transferri poſſe videtur iſtud Poëtæ:

Hoc eſt quod palles: cur quis non prandeat, hoc eſt.
Pers. *Sat. III. 85.*

§. V.

At non intra ſolam liquidorum claſſem hæret noxius calidorum uſus. Nam præter juſcula jam memorata, tria potiſſimum ſunt ad menſam etiam referenda, ſolidioris paullo conſiſtentiæ, quæ ventriculo graviter obſunt, dum calida ingeruntur; nempe:

1:mo

1:mo *Panis ex furno calens*, apud multos in deliciis habitus; qui, quantum ventriculum debilitat, dici vix poteſt. Experimentum adferam repetitu facile, quod veritatem rei confirmabit. Scilicet, quod coctioni protractiori diu reſiſtit, duriſſimum cornu, copta calente involutum, ad ceræ quaſi mollitiem intra breviſſimum tempus redigi poſſe, videmus; unde qualis ſit ejusmodi panis in corpore effectus, dubium eſſe nequit. Multo autem magis nocivus idem fit butyro, ut a pluribus expetitur, imbutus, *bak-gås* noſtris dictus; ſic enim præparatus ventriculum non tantum mirum in modum debilitat, ſed etiam ipſe ſolutu difficilior evadit *h*); hinc appetitus defectus & ponderis ille ſenſus; hinc flatulentia & colici ſæpe dolores, quos conqueruntur omnes, quibus tali cibo veſci volupe eſt *i*); accedit, quod molleſcant inde gingivæ & dentes nigreſcant. Neque multum ab illo differunt placentarum plurimæ ſpecies; tum quod butyro quaſi diffluant, tum quod calidas illas gula ſemper deſideret. Sedulo igitur hæc caveat, quicunque enumerata cupit evitare mala.

2:do *Oryzæ coctæ, calidæ;* quam ſpeciem pultis exempli loco inprimis elegimus, licet nec ceteras, dum calidæ ingeruntur, uti plebeji aſſolent, impune uſurpari poſſe, ulli concedamus. Quid vero, præ aliis, oryzæ inſit nervis inimici, me latet; ineſſe tamen perſvadent obſervationes, & quidem præſertim eorum, quibus hoc frumentorum genus pro primario cibo eſt, Indiæ nem-

 pe

h) Hippocrati etiam calidi panis noxios effectus cognitos fuiſſe non obſcurum eſt; *repentinam* enim *repletionem inferre*, & *tarde* illum *tranſire* aſſerit; licet hæc ſiccandi ejus vi attribuat. vid. Hipp. *de victu acutorum*, *XVIII*.

i) Plura hac de re legantur *in Diſſ. ſub Gener. D:no* Præs. *habita 1754, de Pane Diætet. p. 18*; ubi præſertim attentionem merentur ea, quæ de incolis urbis cujusdam Batavæ, ibidem retulit Auctor.

pe orientalis incolarum. Longa etenim hi experientia edocti fuerunt, oryzam calidam frequentius uſurpatam, non ventriculo tantum maxime obeſſe, ſed etiam tremores artuum inferre & inprimis cœcitatem; contra, ſe his malis immunes eſſe, tepidam frigidamve adhibentes; quamobrem gulæ oblectamento, quam ſanitatis integritati, minus ſtudentes, calidam vitant, refrigeratam tantum hodie admittunt oryzam.

Quoniam igitur oryzæ coctæ uſus apud noſtratum plurimos perquam familiaris eſt, ſvaſores illis eſſe vellemus; præſertim ſi vel leviſſimum viſus vitium jam adſit, ut calida ea non veſcantur.

3:tio *Botuli & farcimina;* ſcilicet non tantum non inſvetum, ſed & in deliciis eſt, in primis inferioris ſortis hominibus, hos ex olla nuper extractos, fumantes, & manum tenentem fere urentes faucibus intrudere; in quem, jam ante viginti ſecula, SENECA etiam invectus eſt morem; „quemadmodum, inquiens, nihil illis ſa„tis frigidum, ſic nihil ſatis calidum; ſed ardentes bo„letos, & raptim condimento ſuo merſatos demittunt „pœne fumantes. Quantam autem cibus iſte ſecum ferat noxam, ex prioribus palam eſſe opinamur, & heic repetere ſuperfluum judicamus; quibus tamen Americanorum inſuper addere juvabit teſtimonia; qui, poſtquam, ſolutis allectati Europæorum moribus, calidis delectari cœperunt, ventriculum non modo debilem, & duriorem ut antea cibum ſolvendo imparem, ſed dentes etiam queruntur fragiliores factos, officioque fungendo vix pares eſſe.

Sed, transmarinis non opus eſt exemplis, dum propiora ad manus ſunt; & quidem nobiliorum teſtor, tum feminarum, tum virorum, fœtida ora & nigro tinctos dentes, calidis unice potibus adſcribendos; nam apud ruſticos non conſpiciuntur, frigida adhuc utentes, &

pura,

pura aqua. Vereor profecto, ne, una cum calidorum uſu, dentium ſpurcities & rubigo olim communis & grata evadat; & ne, ut Indis, puras, canum inſtar, gerere dentes, turpe aliquando noſtratibus habeatur. Id ſaltem verum eſt, quos tantis laudibus in carminibus ſuis amatoriis quondam extulerunt proci, niveos amicarum dentes rarius jam conſpici, nec poſſe conſpici, quamdiu calidorum, ut hodie fit, potuum abuſus perſtiterit.

Ex dictis conſtare opinamur, calidorum ingeſtorum quotidianum & protractum uſum corpori noſtro adverſum eſſe & noxium; & quidem ſolidas omnes partes robore & elatere orbando, omnibus inde oriundis malis fontem fieri primarium; appetitum puta proſtratum; nam e ſuperioribus pauca repetere non tædet; in colicos dolores propenſionem; humorum degenerationem; circulum eorum turbatum; faciem decolorem; excretionum debitarum vitia; hyſtericos, & quibus hypochondriaci vexantur, affectus; nervorum irritabilitatem nimiam; tremorem; animum demiſſum; muci copiam; laſſitudinem; frigidi aëris humidique impatientiam ſummam; dentium vacillationem, fragilitatem & ſpurcitiem; verbo, totam machinam infirmare, turbare, evertere.

§. VI.

Calidorum ita in apricum prolatis periculis, ne quis judicet, nihil eorum, quæ ignis aliquam particulam continent, conducere & admitti debere; neceſſarium duximus leviter calidorum, ſeu tepidorum uſum opportunum etiam oſtendere; idque eo magis, quo certius eſt, ſæpius illa negligi, ubi locus illis tamen eſſet optimus. Optima igitur judicamus moderate calida in illis corporis vitiis, in quibus vel nimia ſolidarum partium rigiditas & tenſio, vel cutis ſiccitas, vel ſpiſſi humores

cujus-

cujuscunque generis, iique tenaces, humectandi, relaxandi & diluendi neceſſitatem indicant; vel in quibus ſordida eluere, aut indurata ſolvere oportet; atque adeo in febribus facile omnibus *k*); ſiti; menſtruorum negotio difficili; & alvo tarda; & colicis doloribus; & quæ ſunt reliqua ejusdem originis mala. Hinc apposite AVICENNA: „Cum fuerit calidior aqua, & in jejunio bibita, multoties ſtomachum lavabit, & ventrem „ſolvet; eam tamen frequenter bibere eſt male, quia „ſtomachi ſolvit virtutem; quæ vero multum eſt calefacta, quandoque colicam reſolvit, & ventoſitates ſolvit *l*); & iterum *m*): particulatim vero mucum ducit & ſcreatum adjuvat & dolorem omnem mitigat, „præſertim in præcordiis & inteſtinis; ructum movet & „flatum provocat, urinam & ſeceſſum ducit. Bona etiam eſt ad concoctionem & digeſtionem & nutritionem & augmentum; menſes ducit; convulſionibus idonea eſt; uti etiam pleuritidi & perinevmoniæ. Cavendum tamen, ne per calidorum diutius continuatum uſum, dum uni malo medemur, aliis, iisque non levioribus portam pandamus.

CAP. II.

§. I.

Ad alterum argumenti noſtri momentum, quod in *gelidorum* conſideratione poſitum eſt, jam progredientes nos, primum omnino ſignificare oportet, non eorum tantum, quæ proprie gelida dicuntur, ſeu, quæ ad

---

k) *Febrienti* cibum ne offeras, neque ſorbitionibus ſubtus alvum ducas. In potu *dabis aquam calidam* &c. monente HIPPOCR. *de locis in homine XXXIX.*

l) Vid. AVIC. *Oper. Tom. I. Lib. I. Fen. 3. Doctr. 2. C. 8.*

m) Idem paulo infra.

ad punctum congelationis aquæ mercurium vel liquorem deſcendere faciunt, mentionem nos heic facere; ſed eorum etiam, quæ his decreſcentis caloris gradu propiora ſunt, & frigida ſimpliciter audiunt; quoniam hæc quoque plurimos intempeſtive admittere non raro ſumus comperti. At quum non omnia omnibus ſint æque frigida, neque omnia illa quocunque tempore noceant aut conducant, ſed pro conſuetudine & conditione utentis; oportet omnino uſum frigidorum commendaturos & vituperaturos abuſum, cum latius illa intelligere, tum ad graduum ſimul diverſitatem, licet non ſcrupuloſius, attendere.

§. II.

Vitio quidem noſtratibus dare nolumus, omnem in peregrinos adoptandos mores propenſionem, quum inter hos fortaſſe ſint, qui magno cum patriæ commodo adſciſci poſſint; ſed reticere nec poſſumus, nec debemus, quot ſibi gens noſtra arceſſivit mala, ex quo aliarum gentium, præſertim illarum, quæ calidiorem noſtra hauriunt auram, in veſtitu & victu conſuetudinem nimium imitari cœpit. Qui circa veſtitum, patrio climati vix convenientem, committuntur, errores jam mittimus, illos tantummodo indicaturi, quos circa victum, ſæpius nobis contigit obſervare. Quum vero plures etiam illi ſint, quam qui arctis limitibus circumſcribi poſſint, eos potiſſimum conſiderabimus, qui præſentis propoſiti ſunt, inter quos eminet, glaciei artificialis abuſus.

Scilicet ex Hiſpanis & Italis ad nos translatus eſt perniciocíſſimus mos, glaciem arte factam, *des glaces*, *des boiſſons glacées*, ex Gallorum lingua, noſtratibus dictam, in menſas ſecundas, per æſtivum præſertim tempus, adhibere, ut, a calidis tum potibus tum condimen-

tis, fractæ ventriculi vires frigore iſto iterum exciten-tur a). Sed ſpe ſua peſſime decipiuntur, qui, una cum ejusmodi frigore, robur etiam dicti viſceris obtineri judicant. Et ſane graves gelu effectus in externas corporis partes quicunque perpeſſus ſit; qui congelata membra, aut perniones, viderit, vel ſaltem audierit; quive peſſimas a ſolo frigidi aëris afflatu oriri colicas non ignoraverit; facile, opinamur, intelliget, non leviora, quin contra graviora multo damna intus aſſumtam glaciem allaturam fore partibus longe tenuioris texturæ, & ad frigus ſuſtinendum minime factis b). Profecto non poſſunt non tenues & nudi vaſorum ramuli, viſcera perreptantes omnia, ab ingeſta glacie conſtringi, quin forſan rumpi c), &, quos illi vehunt, humores cogi: nam illæ frigoris vires ſunt; nocentiores ſemper, quo ſubito magis calidas partes attigerint; ut taceam, ipſas inde marceſcere ventriculi fibras, quemadmodum ab externo frigore torpidi fiunt artus. Non eſt igitur, quod quis miretur, variis in locis inflammationes, poſt gelidam iſtam eſcam, fieri internas, pertinaces; &, qui has concomitantur, dolores, ſæpe atrociſſimos, oriri; & abſceſſus varii omnino exitus; & choleram, & lethalem inteſtinorum levitatem; &, quæ cetera ſunt, plura. Abundant, quæ ab ipſis illis regionibus, ubi quotidie uſur-

---

a) Neque veteribus ignota fuiſſe multa eorum, quibus recentiores jam delectantur, docet Seneca: „Videbis, inquit, quosdam graciles, palliolo focalique circumdatos, pallentes & ægros, non ſorbere ſolum nivem, ſed etiam eſſe; & fruſta ejus in ſcyphos ſuos dejicere, „ne inter ipſam bibendi moram tepeſcant. vid. *Ejusd. Quæſt. Natur. IV. Cap. ult.*

b) - - „ipſe thorax & ventriculus ipſis a frigida ſuperatus, „moleſte fert, & mortem minatur, quia maxime deſvetus eſt. Hippoc. *de humid. uſu, VI.*

c) „Frigidum valde venas rumpit, & tuſſim movet, velut nix, „glacies; & conſtringit - - - - Hipp. *Popul. L. VI. Sect. III.*

uſurpatur ſæpius nominata glacies, ad nos adveniunt ſcripta, teſtimoniis, de ingenti, quam ibidem locorum quotannis illa adfert, clade; multum licet alias conſvetudo valeat ad corpora hominum aſſvefacienda. Ex quibus omnibus quanta illi inſit nocendi vis, & ab illa ſibi cavere quantum referat, luculenter ſatis patere exiſtimamus.

§. III.

Minus utique noſtratibus familiaris eſt, cujus ſupra meminimus, glaciei uſus; utinam vulgatior nunquam fiat! At frequentiore profecto in uſu ſunt aliæ res, in quibus etiam gelu reconditur. Sunt hæ *frigore duratæ oſtreæ;* quas, neſcio, quæ anguſtiæ primum induxerint homines, ut pro cibo adhiberent recentes; multos tamen novimus, quibus hodieque ſunt in deliciis. Cetera, quæ inferre valent illæ, damna ne attingamus; eosdem, quos ſuperiore §:o glaciei in viſcera ipſa admiſſi eſſe diximus, noxios effectus congelatas oſtreas in ventriculum ingeſtas ſequi, obſervatum eſt ſæpius. Inter plurima quæ extant, duo tantummodo, quæ ad manus ſunt, in fidem dictorum, eligimus exempla. Alterum, viri cujusdam, qui mercaturæ cauſſa ad nundinas Upſalienſes olim advenerat; oſtreas, quas vehementer deſideraverat, occaſione data, quindecim ſimul, licet gelidas, avide comedentis; ex quibus in colicam incidit, poſt triduum lethalem. Alterum, nobilis cujusdam feminæ, quæ triginta abhinc annis Upſaliæ degit, & oſtreas appetens, jejuno ventriculo viginti quinque devoravit, omnes conglaciatas; quo factum eſt, ut cibi mox faſtidio caperetur, &, poſt triduum vehementiſſimis horroribus, quos inſecuta eſt febris quotidiana duplex, graviſſimis ſtipata ſymptomatis; ſiti, cephalalgia, vomitu; ſingulis ſumme violentis, & quæ, febre licet poſt dies aliquot ſuperata, tamen

 per

per octiduum continuabant, antequam compeſcerentur. Quorum quidem omnium quin gelu inprimis accuſari debeat, dubium non eſt, quod etiam novo probare poſſumus exemplo; nempe juvenis cujusdam, cui, ex novem comeſtis pomis gelidis, tuſſis violentiſſima ſupervenit, tantæ pertinaciæ, ut per ſemeſtre ſpatium duraret, &, ne in phthiſin æger tandem incideret, omnes vererentur. At, quis noxium diceret pomis veſci?

§. IV.

Tandem conſiderandus venit potus, qui, quum magnam diætæ noſtræ partem impleat, optimi omnino generis eſſe debet, ſanitati ſi nihil nocebit; illum loquor, quem cum aqua conficiunt, ex qua hordeum corruptum peculiari præparatione coqvunt, & pro majore, quam continet, minoreve Spiritus, ut vocant Chemici, copia, Cereviſiæ tenuioris vel fortioris nomine inſigniunt: guſtus ſane gratioris, quando rite præparatus & incorruptus eſt. Quoniam vero, æſtivo præſertim & autumnali tempore, acorem cito ſuſcipit, unde non ſolum ingratus ſed & noxius evadit; ſolent hodie opulentiores primo vere curare, ut cellæ, qua dimidiam partem repleantur glacie, in quam repoſitis poſtea cereviſiæ doliis, ab aciditate hæc optime conſervatur; potatu ſvavis, & ſub æſtivis caloribus ſumme refrigerans fit; & peculiari eapropter Sveco nomine, *iskällare dricka*, donata eſt. De quo quidem invento gratulentur ne ſibi, an doleant homines, dubius hæreo. Tot enim triſtia ſæpius intra patriam exſtiterunt documenta ſummarum ex iſtis cereviſiis noxarum, ut velo eadem obtegere dolens jubeat animus. Verum quidem eſt, multa, alias non vitanda, damna averti poſſe, ſi, ut prudentiores ſolent, quantum cereviſiæ pro ſequente die opus ſit, tantum e cella pridie promatur, quo intenſiſſimum mi-

minuatur, quod contraxit, frigus *a*). Quoties vero acciderit; & ſane non raro accidit; ut vel prorſus id neglectum fuerit, vel depromta quantitas uſui intento non ſuffecerit, novaque ideo, recentiſſime ex frigida cella hauſta, propinanda fuerit, varia inde mala, colicos puta dolores atrociſſimos, pectoris, hepatis, renum, aliarum denique partium, inflammationes; quin immo articulorum dolores, hydropes, & chronicos alios morbos, oriri, obſervatum eſt.

Hæc ſcribenti mihi in animum incurrit, qui Fahlunæ urbis incolarum olim fuit, mos, dum hoſpites comiter exciperent, cereviſiam, quæ omnem aliam, in patria uſitatam, ſemper antecellit, illis offerre; tumque pocula vel integra, vel qua dimidiam ſaltem partem, non alternato ſpiritu, frigida iſta hauriendo, in bibendo vires invicem tentare. Quæ conſvetudo male illis ceſſit. Accidit enim, idque præſertim anno hujus ſeculi trigeſimo quarto, ut hydrope optimorum civium plurimi quotannis e medio tollerentur. Quod cum frigidis tantummodo deberi & ſuperfluis potationibus ſuperſtites comperiſſent, mortuorum tandem perterriti exemplis, erroreque mature miſſo, periculum evitarunt.

Commune demum eſt, inferioribus præſertim ſortis hominibus, vitium, cum a febre calent, frigida ingerere ſtomacho; ex quibus ſæpius febres ingraveſce-

 re

a) Meminiſſe oportet, aquam coctam fortius, non coctam, frigus contrahere. Ideoque Romanis in uſum fuit *aquam decoquere, vitroque immiſſam in nive refrigerare*, teſte Plinio *in Nat. Hiſt. Tom. III. L. XXXI. C. III.* Et Indianis frequentiſſimum eſt, calidam, quæ illis eſt, aquam lagenis committere, quas in palmis ſuſpendunt, ubi tam valde refrigeratur, ut non niſi aſſvetus eam perferre poſſit.

re viſæ ſunt. Frequentiſſime autem, cum a labore vel motu fortiori exæſtuant, imprudentiores aquam, etiam frigidiſſimam, avide hauriunt, unde non raro ſæviſſimæ pulmonum, & ventriculi inteſtinorumque inflammationes, aliave mala, excitantur *e*). Perſtat enim regula: motibus oppoſitis nihil periculoſius in corpore humano. Angue igitur & cane magis caveat ab iſto errore, quicunque propriæ ſanitatis vel minimam curam habuerit.

§. V.

Paucis autem monere ordo jubet, non omnem frigidi potus uſum nocere, quin potius calidorum uſu in plurium morborum curatione latius multo patere. Temperate frigidam heic loquor aquam, ſcilicet eam, quæ non multum calori hominis naturali inferior eſt; licet adſveto tamen aliquantiſper frigidior concedi poſſit. Sicuti enim ALEXANDRO Regi non bene ſucceſſit, in frigida unda exæſtuans refrigerare corpus; ſic Fennoni, aut alii cuidam a teneris adſveto, e calido balneo in mare vel nives proſilire ſæpius non nocet. Neque nos illi, qui calidis diu indulſerit potibus autores eſſe vellemus, ut mox frigidam cum calida mutaret diætam, licet Lappones Sveciæ aquam impune haurire noverim, quæ intra primum congelationis punctum & octavum caloris verſatur. Id dico, quod ſi ulli cuidam rei polychreſti titulus conveniret, aquæ temperate frigidæ illum certe eſſe largiendum: Nam

e) J. BAUHINO accidiſſe relatum eſt, ut, per Apenninas alpes iter faciens, a potu aquæ frigidæ cyſtitidem contraxerit, ita ut pœne periret; ſed meminiſſe juvabit auxilii, quod illi tulit Socius GABELKOFER, qui propinatis amico quatuor nucibus myriſticis, vitam morituro prompte ſervavit.

nam profecto, quæ acidulis plerisque juſte adſcribitur medicandi vis, non minima ipſarum frigiditati debetur. Quemadmodum enim frigida balnea externis corporis partibus robur addunt; ſic frigide ingeſta aqua langventem excitat ventriculum, viſcera cetera; deperditum reſtituit cibi adpetitum; humorum circulum auget; vaſa omnia juſto laxiora moderate coarctat, excretiones promovet; quid? quod viſcida omnia abluat, &, ne nova iterum generentur, impediat. Hinc frigidæ potatoribus lingvam ſemper puram eſſe cernimus, atque dentes firmas, nitidas, ſanitatis incorruptæ indices non fallaces *f*). Nec deſunt intra vulgus morborum exempla, cum chronicorum, quos frigida tantum, nec medicata, aqua penitus abſtulit; tum quotannis redeuntium, quos frigida averruncavit. Ut taceam, plurimis, quibus Macrobiorum ætatem attingere contigit, præter aquam vivam frigidam, pro potu nihil fuiſſe *g*).

Sequitur igitur cum calidis tum frigidis, ſua eſſe damna, ſua commoda; quorum illa qui vitare, hæc adſequi, cupiverit, veterem teneat canonem:

Moderata durant.

---

f) Dentium puritatem & nitorem tanti æſtimant in judicando de integritate ſanitatis mancipiorum, quæ pro colendis Coloniis in America conſtitutis, ſibi ex Africa comparant Auſtrales populi, ut quibus iſtæ deficiunt notæ, nullo ad cetera ſanitatis ſigna habito reſpectu, ad laborem minus idonea habeantur ſubjecta.

g) Nimius eſſem, ſi vel nomina ſolum recenſerem eorum, de quibus certo conſtat, per frigidæ quotidianum pro potu uſum, provectiorem illos ſibi comparaviſſe ætatem. Virum macrobium Clivienſem tantum adferam, quem Principis ex juſſu, Menzelium Boruſſ. Regis Archiatrum interrogaſſe legimus, quali diætæ generi ſummam, quam contraxerat, ſenectutem deberet. Cui ille ſalientem manu monſtrans fontem: *Hanc*, inquit, *quam vides*, *cryſtallinam a teneris quolibet mane jejunus hauſi undam.*

Soli Deo Gloria.